

A SZENTGYÖRGYVÖLGYI
BAKACS-CSALÁD.

IRTA

Dr BONCZ ÖDÖN.

Két czimerképpel és négy pecséttrajzzal.

BUDAPEST.

1899.

Különlenyomat a «Turul» 1899. évi I. füzetéből.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Zala vármegye alsólendvai járásában fekvő Szentgyörgyvölgye és környéke már a XIV. században számos kisbirtokos nemes családnak fészke volt. Lehetséges, hogy eredetileg különféle szolgálmányos népek, várjobbágyok, királyi ijjászok, határőrök voltak, legalább ezek emlékezeté élt még a XIV. századnak végén.¹ Így zalai ör (speculator) volt 1275-ben a Szentgyörgyvölgye mellett, vagy éppen annak határában, a mai Márokföldén, Kebele és Csesztrey közt 5 ekényi földet birt Buza is, kinek fia Márton 1275-ben V. István királyt úgy a jegyzői tisztnben (in officio notarie), mint követségeken és más teendőkhben hiven szolgálván, s utóbb — megmaradván IV. László királynak udvarában is — Benedek választott esztergami érseknek és alkanczellárnak is hasznos szolgálatokat tévén, ezért a királytól atyjával, fivéreivel Márkkal és Mátéval,

¹ Erre mutat az is, hogy Szentgyörgyvölgyét régebben Őri-Szentgyörgynek is hívták. (Csánky Dezső, Magyarország történelmi földrajza, III. köt. 189. lap.) Egy, Vizeki Tallián Gyula kutasi családi levéltárában levő 1349-iki okirat szerint is, Velemérmelléki Lőrincz fia András a nádori ítélőszék elé idézteti Eörszentgyörgyi Tamás fia, János fia Tankót és néhány jobbágyát.

továbbá rokonaival Mártonnal és Jakabbal együtt nemességet nyer.¹

Arra is van példa, hogy a szomszédságban a tatárjárás után nemes családok, nagyobb biztosságnak okáért önként a zalai örök közé vétetik fel magokat, így Benedek érseknek, kinek földje az említett Márton földjével határos volt rokonsága is. Az ilyenek azután, mihelyt a háborus idők lezajlottak, igyekeztek régi nemesi szabadságukba visszajutni.² A várispánsági intézménynek szétfoszlása idején, az Árpádkornak vége felé, az itteni családok, nagyrészt legalább, birtokukban már mint szabad és régi nemesek ültek.

Apróbb hatalmaskodások, leánynegyed iránti pörök, határbeli huzavonák, birtok-perlekedések, eskütársi tisztségek való eljárás, hiteles helyeken óvások tétele stb. foglalkoztatják a XIV. században főleg ezeket az egymásközt sokszorosan összeházasodott közbirtokos családokat. Olykor velük mint királyi emberekkel vagy bírói vizsgálatokra megidézett szomszédokkal is találkozunk.

Országos vagy megyei tisztségeket nem igen viseltek. Mindössze egy íródeákot (Szentgyörgyvölgyi István fiát, litteratus Miklóst, 1398-ban) és

¹ I. Károly királynak 1327-iki, Márk fia Mihály kérésére kiadott s a kutasi levéltárban meglevő priv. levele szerint. Ez a birtok utóbb a lindvai Bánffiaké lett. (Zalavárm. tört. I. 513.)

² Wenzel: Árpádkori új okmánytár. VII. 465.

egy vasvári prépostot (Szentgyörgyvölgyi Becsei Bálint fiát Jakabot, 1443-ban) emlitenek közülük az oklevelek.

Nevük — a mennyiben egyáltalán viselnek az apa keresztnévén kívül más nevet is — vagy egyszerűen Szentgyörgyvölgyi (olykor Szentgyörgyi is),¹ vagy, és ez a gyakoribb eset, van már külön családi nevök is.

Ilyen a *Tankó* család, a melynek egyik őse, János fia Tankó (Thonkou), Máté fia Balázsszal együtt (1349-ben) a szomszédos Velemér-mellékiekkel pörösködött, Tankó fia János pedig (1399-ben) Radnán a Radnaiaktól és Dédiektől bizonyos birtokrészt hatalmasul elfoglalt. Ilyen családnevekké váltak idővel Szentgyörgyvölgyén a *Damján*, *Bobis*, *Börendel*, *Göndör*, *Mogai*, *Ferenczi*, *Kulcsár*, *Bertalan*, *Tiborc* és más nevek is.²

¹ Ezen a néven jönnek elő pl. Szentgyörgyi Miklós fia János, meg Péter fia Marczel és András, továbbá Szentgyörgyi Pál fia János (1350), Péter fia György, Mihály fia György és János fia Pál szentgyörgyvölgyi nemesek (1398), Szentgyörgyvölgyi János fia Pál és György fia Péter (1400), Szentgyörgyvölgyi János fiai Mihály, György és Péter (1424), Szentgyörgyvölgyi János (1490) és Szentgyörgyvölgyi Jakab (1495).

² 1490-ben Szentgyörgyvölgyén birtokosok többek közt Damján Pál, Bobis György, Pálfi Miklós, Göndör Benedek, Tankó Benedek, Mogai Tamás, Ferenczi Sebestyén, Oláh János, Cseke György és mások. (Orsz. ltár, Dl. 19647.) 1495-ben pedig Kis László, Bobics Lukács, Kulcsár László, Szép Péter és Miklós, Bertalan János és Tiborc János stb.

Egy, az országos levéltárban őrzött 1513-iki adólajstrom¹ 19 különböző, Szentgyörgyvölgyén birtokos egy telkes nemes családot sorol ugyan föl, mind a mellett ez a jegyzék korántsem teljes, mert abból a felsorolt családok közül több, köztük a Bakacs-család is hiányzik.

Egyes családtagok más, tőzsomszéd községekben, így Farkasdin, Radnán, Déden is (ma már nem léteznek) birtokot szerezvén s részben ott telepedvén meg, magukat ezekről a helyekről is nevezték.

Radnán volt birtokos többek között Szentgyörgyvölgyi Radna fia Bodoló is, a ki az erre vonatkozó oklevelét biztos helyre kívánván tenni, megőrzés végett Panth fiaira, Balaséra és Tamásra bizta azt. Mikor aztán az oklevelek visszaadására került a sor, ezt Balase fia György szigeti polgár Bodoló unokáinak, Miklós fia Miklósnak és Szentgyörgyvölgyi Bodó- fia Pál fia Györgynek egyszerűen megtagadta, miért is őt a király (1382-ben) megintvén, a királyi tárnokmester elé idézte.²

¹ Orsz. levéltár, Dl. 32206. Csánky Dezső, id. h. 106. l.

² Eredeti oklevél Vizeki Tallián Gyula kutasi levéltárában, a hova leányági örökösödés révén a XVII. század közepe táján a báró Bakacs család levéltárának jelentékeny része jutott. Ismételések elkerülése végett általánosságban megemlítem, hogy a forrásnak megjelölése nélkül közölt adatokat ennek a levéltárnak eredeti és eddigelé ismeretlen okleveleiből merítettem.

Hasonlókép Radnán is birtokosok voltak 1443-ban Becsei, máskép Szentgyörgyvölgyi Bálint fia László (kinek fivére volt néhai Jakab vasvári prépost), Börendel (Bwrendel) Antal, továbbá Bobus Benedek fia György.

Még a XVI. század hatvanas éveiben is a Szentgyörgyvölgyi határnak egyes részeit ezekről a családokról nevezik Bakacsszegnek, Berendelszegnek, Göndörszegnek, Kalapácsszegnek, Tankószegnek stb.

A Bakacs családnak első, határozottabb őseire 1314-ben akadunk, a midőn Bakacs (Bachkach) fia Tamás és rokonsága, mint felperesek, bizonyos radnai birtokra nézve már hosszasan pereskednek Bodizló rokonságával, úgymint Tamás fiaival, Jánossal és Csókkal (Chok), Miklós fiaival Keménynyel, Pállal, és Mihálylyal, Tiborcz fiaival Istvánnal, Csobóddal (Chobowd) és Mátéval s végre Csapka (Chapka) fia Péterrel. Fogott bírák közbenjárására az alperesek végre 1314 december 23-ikán kijelentik Herman csatári apát és a konvent előtt, hogy a peres földről Bakacs fia Tamás és rokonsága javára örökre lemondanak.¹

Ez a Radna, úgy látszik, a mai Szentgyörgyvölgye határában vagy annak tőszomszédságában

¹ 1342-ben Velemérvölgyi Bakach fiainak volt itten földje, a mely Kebelemellékkal, Baracsaházával és Lada-földével volt határos. Zalavárm. tört. I. 397.

fekhetett,¹ valamint Déd is. A XIV. század vége felé Radnaülése és Dédteleke néven említettnek, és — bizonyára rokoni leszármazás révén — Radnai Pál fia György, Miklós fia János és Dédi Demeter fia János birtokában vannak. Ezeket akkortájt nagy veszedelem fenyegeti. Még Lajos király életében ugyanis Lindvai István és János tótországi bánok olyasmit hallottak, hogy Radnaülése és Dédteleke zalamegyei birtokok bizonyos embereknek magtalan elháltaival a királyra háramlottak volna. Siettek tehát a királyhoz és emlékezetébe hozván hűséges szolgálatukat, tőle ezekre a birtokokra adománylevelet eszközöltek ki. Csakhamar azonban reájöttek arra, hogy alaposan tévedtek és háramlásról szó sem lehet. Más eszközhöz nyúltak tehát, hogy ezeket a birtokokat magukhoz ragadhassák. 1385-ben Mária királyné elé járultak, beismerték korábbi tévedésüket és azt állították, hogy ezek a birtokok nem voltak az örökösök nélkül elhalt, általuk megnevezett emberek tulajdonai, hanem királyi birtokok azok, a melyeket bizonyos emberek alattomban elfoglaltak és bitorolnak. Erre Mária királyné a birtokokat

¹ Talán némiképen tájékoztathat Radna hol fekvésére nézve az, hogy a fentebb említett Bodoló (Budulo) fiainak birtoka 1342-ben Baracsaháza mellett, a Szentgyörgybe vezető uton, Verőláb nevű völgyben feküdt. I. h. I. 397.

anyjának beleegyezésével új adományként nekik adja. Ennek sem lett foganata. Hosszas pereskedés után végre Bebek Imre országbíró János bán kérésére vizsgálatot rendelt az iránt, igaz-e, hogy az említett birtokokat korábbi birtokosaik mint szolgálmányos királyi ijjászok és örök birták?

Ezzel azonban János bán megjárta. A kiküldött királyi és káptalani emberek előtt a Radnaiak és Dédiek 20 határos, 32 szomszéd és 43 környékbeli birtokos tanuval állottak elő, a kik mind egyhangulag és hitük alatt azt vallották, hogy az a két birtok soha sem tartozott a királyi joghoz,¹ és azt Jánosnak, Péternek és Györgynek elei soha sem birták királyi lövők és örök jogán, hanem valóságos nemesek gyanánt. Lindvai János még akkor sem nyugodott meg. Húzta-halasztotta a pört éveken át, hogy bizonyságokat gyűjthessen. Végre is kénytelen volt belátni követelésének igaztalan voltát és 1393-ban Kaplyai János országbíró előtt ünnepélyesen beismerte, hogy

¹ «... quod predicti Deesteleke et Radnaylese vocate jure Regio nunquam pertinuissent, nec predecessores prefatorum Johannis, Petri et Georgii nomine conditionerum sagitariorum et spiculatoriorum (igy) eadem possedissent, sed iidem tanquam veri et sinceri nobiles dictas possessiones possederent et ipsi in causam attracti sub eadem vere nobilitatis titulo possiderent. A zalavári konvent 1399 november 22-ikén kelt átiratában.

ezekre a királyné által neki adományozott birtokokra semmi joga nincsen, azokat az alperesek «mindig és régtől fogva» nemesi jogon birják s így a pert letette s a birtokokat örökre átengedte.

Kitűnik ezekből, hogy a Bakacs család elei már a XIII. század végén zalavármegyei birtokos nemesek voltak. Nevükkel ezután több mint egy századig nem találkozunk. 1490 május 8-ikán ismét a lindvai Bánffy névvel kapcsolatosan olvassuk egy Bakacsnak a nevét. Lindvai Bánffy Miklóst ugyanis azzal vádolta Szentlászlói Lacza Mihály, hogy néhai Bernaldust, Lacza Mihály feleségének fivérét, szolgái által megölette volna. A király által elrendelt vizsgálaton, a mely Bánffyt ártatlannak találta, a kapornaki konvent számos szomszédot és környékbeli nemest hallgatott ki. Ez utóbbiak közt olvassuk Bakacs János nevét is.¹

Pár évvel reá, 1495-ben, nemes Szentgyörgyvölgyi Bakacs Benedek veszi meg 120 magyar arany forinton nemes Gosztoni Bálintnak Zalamegyében Farkasdi birtokokban, a «Szentgyörgy nevű völgyekben» fekvő három jobbágytelkét,²

¹ Orsz. Itár, DL. 19647.

² «*possessiones jobagionales in vallibus Zenthgewrgh vocatis in possessionibus Farkassy in comitatu Zaladiensi existentis et habitis . . . nobili Benedicto Bakach de Zenthgewrghwewlge*» adja el. A vasvári káptalan eredeti bizonyásglevele szerint.

a melybe ugyanezen évben ellenmondás nélkül beiktatva is lett.¹

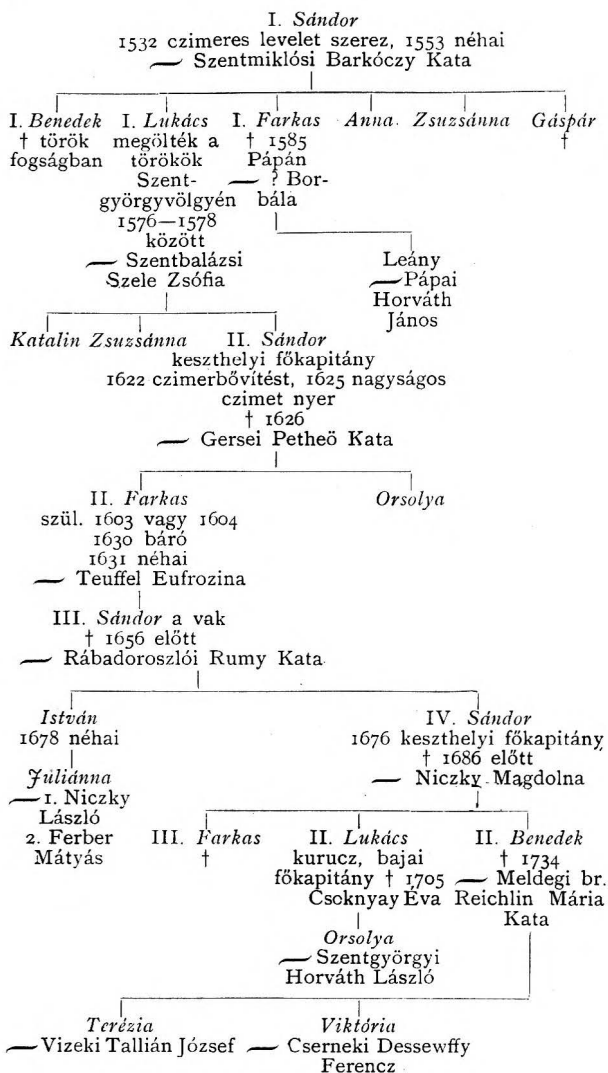
Alkalmasint ennek a Benedeknek fia volt Bakacs Sándor (Sandrinus), a kitől fogva a családnak leszármazását, annak a XVIII. században bekövetkezett kihaltáig, szakadatlanul megállapíthatjuk. Anyja alighanem Györgyfalvi Csépán leány volt, a mit abból sejtünk, hogy Sandrin 1528-ban a Csépán család zalavármegyei bagladi birtokát «anyai jogon» birtokába veszi s azt még 1549-ben is birlalja, nemes Györgyfalvi Csépán (Chyppan) Jánosnak panaszára.

Talán Benedeknek fivére volt Szentgyörgyvölgyi Bakacs Pál, kinek fia István 1550-ben rokonával, a fentebb említett Sándorral bizonyos telkekre és udvarházakra nézve csereszerződést köt. 1597-ben Martonfálván él még Bakacs Tamás is. Vajon Istvánnak fia volt-e? nem tudjuk.²

A családnak Bakacs Sándortól való leszármazását (kiegészítve és kiigazítva a Nagy Iván nemzetségi művében levő családfát) a következőkben adjuk:

¹ A kapornaki konvent eredeti hártya oklevele szerint. A beiktatásnál mint szomszédok ott voltak Szentgyörgyvölgyi Jakab, Bobis Lukács, Kulcsár László, Szép Péter és Miklós, Bertalan János és Tiborcz János, szentgyörgyvölgyiek.

² Balogh Gyula : Vas vármegye nemes családai, 8. 1.

A családfa tövében álló Bakacs Sándor nem érte be a reá jutott szerény szentgyörgyvölgyi portával, hanem egy jó paripát szerzett, fegyvert kötött és neki indult hadszerencsét próbálni. Beállott a vármegye egyik hatalmas főurának, Lindvai Bánffy Jánosnak szolgálatába. Oldalánál van a gyászos emlékezetű mohácsi csatában is. Mikor a csata már elveszett és a király a viadalból még megmaradt hiveivel együtt hátat fordítani volt kénytelen s utját a felsőbb részek felé vette, az általános roppant zavarban Bánffy is elszakadt többi barátaitól és embereitől. Az ellenség elől való menekülése közben lova a nagy erőfeszítésben kimerülván, Bánffy az ellenség kezei közül való megszabadulásnak már minden reményét elvesztette, s már a fogságnak vagy éppen a megöletésnek végső veszedelme fenyegette, mikor az őt serényen kísérő hűséges Bakacs Sándor neki a saját jó török paripáját felajánlotta, a melyen Bánffy szerencsésen el is menekült.

Bakacs Sándort utolérték a törökök, s mikor férfias viaskodás után belátta, hogy egymaga az aránytalan erőkkal szembe nem szállhat, megadta magát és fogságba került.¹

¹ Bánffy János nádor 1531-iki adományleveléből, mely az 1546-iki királyi megerősítésben átírva, egykoru másolatban megvan a kutasi levéltárban. Bontz J. (Keszthely város monográfiája, 384. lap) szerint Bánffy őt a vasvári uradalommal ajándékozta meg.

Mikor és hogyan szabadult ki a török rabságból, nem tudjuk.¹ 1529-ben már adományba kapja a zalamegyei Balatér-Tormafölde és Dobri birtokokat, melyeket Sárkány Bernát és Antal felségsértés miatt elveszítettek.² 1530-ban ismét a Dunántúl vitézkedik Bánffy Jánosnak — ekkor már János király nádorának — szolgálatában, a ki a következő évben martonfalvi vasvármegyei egész birtokát adja neki jutalmul, majd 1532-ben részére János királytól régi nemesiségének elismerését és ennek jeléül czimeres levelet eszközöl ki, a melyre még alább visszatérünk.

Úgy látszik tehát, nem sokáig sinylette a rabságot. Az imént említett adománylevél szinte egy lélekzetre mondja el, hogy Sándor vitéz az urát mintegy az ellenség nyilai közül ragadta ki és maga is, Istennek segítségével, — a ki ezt az ura iránt való ragaszkodásáért így akarta — az ellenség legsűrűbb csapatából a királynak nem kis bámulatára visszatért.

Nagy is volt a becsülete János király előtt. Egy Budán, 1530 szeptember 28-ikán kelt és nemzetes Bakacs Sandrin kedves hivéhez intézett, saját kezüleg aláírt zárt levelében a követ-

¹ Nagy Iván ismert művében azt írja, hogy Bánffy váltotta ki és Baltavárral jutalmazta. Erről a tettről s a családnak baltavári birtokáról azonban a családi iratok mitsem említenek.

² Bontz József id. m. 384. l.

kezőket írja neki a király: «Leveledből megértettük urad akaratát, és azt, hogy milyen szorultságban és zürzavarban van most urad az ellenségek főnhéjazása miatt. Mi valóban irtunk már minden hívünknek, hogy a leggyorsabban jöjjenek össze Hozzánk, mert az a mi szándékunk és akaratunk, hogy mellőzve minden más dolgunkat és összegyűjtván minden erőnket, Mehmet béghez is — a ki most nagy számu szárazföldi és vízi haderővel a felsőbb vidékekre indult ellenségeink ellen — csatlakozva, azok ellen induljunk meg, a kikről te irsz és a kik a te urad jószágaiban latorkodnak. Bizunk a legmagasabb Istenben, hogy rövidesen úgy uradat, mint minden hívünket ezektől az aggságoktól meg fogjuk szabadítani. Légy tehát lelkes (boni animi) és erre bírjad az uradat is. Legyen gondod reá, hogy levelemet a leggyorsabban uradhoz vigyék és abban, a miket irtunk, egyáltalán ne legyen kétséged.»

További közszerepléséről nem tudunk. Úgy látszik, Bánffy Jánosnak 1534 június 30-ikán bekövetkezett halála után visszavonult s utóbb ennek emberkort ért fiával, Istvánnal együtt, alkalmasint János király halála után, — Ferdinánd királynak pártjára állott. Ennek jutalmául erősíti meg 1546-ban I. Ferdinánd a Martonfalvára vonatkozólag Bánffy János által 1531-ben tett s már fentebb említett adományt.

Sándor szerző ember volt, s mint aféle hada-

kozó vitéz, az eszközöket sem éppen válogatta meg mindig hozzá. 1549-ben e miatt a Nádasdy Tamás országbíró által országgyűlési határozat alapján Pozsonyban a dunántuli és más szomszédos vármegyék számára megtartott törvénynapokon be is vádoltatta őt Györgyfalvi Chyppan János, megbízottja, Pókateleki Kondé Lázár által, hogy még 1538-ban, nem tudni mi okból, az ő baglyadi jobbágytelkét elfoglalta. A nádor vizsgálatot is rendelt, hanem azért Sándor ur holtáig birtokában maradt a peres teleknek.

Úgy látszik, többnyire az ősi fészekben, Szentgyörgyvölgyén lakott. Itt szerez rokonától, néhai Bakacs Pál fia Istvántól, 1550-ben csere útján bizonyos telkeket és udvarházával szomszédos belsőségeket, itt érezte nem egyszer osztályos atyafiságával apróbb nagyobb zsarnokkodásait is. A míg élt, csak elszenveték valahogy, nem akarván a befolyásos rokonnal, a hatalmas Bánffy család familiárisával kikezdeni, alig hunyta be azonban — úgy látszik, 1553 elején — a szemét, a rég elfojtott boszuság kitört.

Az özvegyet és árvákat még 1553-ban mindenhonnan a nádori, országbírói ítélőszék elé idézik. Így szentgyörgyvölgyi Kis másképp Kulcsár Miklós panaszt emelt, hogy Bakacs Sándor az ő atyját Jakabot, még 1535-ben nyájas szavakkal magához hivatván, az ő nemesi kúriájára vonatkozó összes okleveleit elvette, s míg élt, magánál tartotta, Szentgyörgyvölgyi Miklósffy

másképp Szabó Gergely pedig azzal állott elő, hogy mikor 1535-ben néhai atyja, István, bizonyos ügyekben Bakacs Sándor udvarházához ment, ez, nem tudni mi okból, familiárisaival fegyveresen reá rontott s őt úgy elverte, hogy kevés nap multán sebeibe meg is halt s földjeit elfoglalta. Egy részét ezeknek a földeknek 1550-ben ugyan visszaadta, a többit azonban hatalmasul megtartotta s azok most is az özvegy-nél vannak. Előállott Györgyfalvi Csépán János és Csérge Mihály is újból régi követelésével a baglyadi jobbágytelket illetőleg, a melyet Bakacs Sándor a beszterczebányai végzések szerint visszaadni tartozott volna s mégis — nem félve a végzésekben megszabott büntetésektől, — hatalmasul megtartott.

Özvegyének, Barkóczy Katának, a kit négy-öt árvájával, Lukácscsal, Farkassal, Gáspárral, Annával és talán Zsuzsánnával is¹ hátrahagyott, volt tehát gondja bőven.

Volt Sándornak még egy fia, *Benedek*, bizonyára a legidősebb testvérei között. Ez atyja halálakor már a maga szárnyán lehetett s vala-

¹ Ez utóbbi csakis egy ízben, még 1550-ben, atyja életében emlittetik, mint legfiatalabb, utolsó helyen. 1553-ban, mikor az özvegy, gyermekeivel együtt, Bobisékkal szerződik, csakis Anna leányát (puella) említi. Lehetséges tehát, hogy még atyja életében, mint gyermek, már elhalt.

hol a távolban vitézkedett.¹ Özvegy anyjának és testvéreinek tehát segítséget nem nyújthatott. Mindössze annyit tudunk róla, hogy Gyulafehérvártt volt bizonyos lovasoknak kapitánya s mikor a törökök Gyulafehérvárt bevették, őt is megölték.

Barkóczy Kata nem vesztette el a fejét. Nemcsak megtartotta az apai vagyont gyermekeinek, de még szerzett is hozzá. Így rövid idővel férjének elhunytá után, még 1553-ban özvegy Szentgyörgyvölgyi Soldos Lászlóné Bobis Dorottytól és ennek fiától Jánostól zálogba veszi ezek szentgyörgyvölgyi birtokát,² 1557-ben pedig fiaival együtt megveszi Bükaljai Csúzy Benedeknek szentgyörgyvölgyi nemesi féltelkét 48 forinton, a melyet még néhai Bakacs Sandrin elfoglalt, de a melyre Csúzy anyai jogon igényt tartott. Mikor pedig Nádasdy Tamás nádor 1555-ben a gyermektelenül elhalt Bobis Imrének és Lukácsnak, meg Berendel Lászlónak Berendelszeg nevű két házát és nemesi kúriáját Pécsi (de Quinqueecclesiis) János és Miklóssffy Gergely diákoknak adományozta, ennek a beiktatásnál az özvegy embere, Nagy István érelyesen ellentmondott. Az ebből támadt hosszas pereskedésnek 1564-ben a vasvári káptalan előtt megkötött egyezés vetett véget, a mely szerint

¹ Csakis egyszer találjuk megemlítve őt és vitézi tetteit az 1622-iki czimeradományozásban.

² Ezt a birtokot azután 1568-ban Bakacs Lukács és Farkas Soldos Jánostól 41 m. frton örökárban megveszik.

Bakacs Lukács és Farkas, özvegy édes anyjukkal együtt János és Gergely deáknak költségeikre 62 magyar frtot fizetnek ugyan, a birtokot azonban, — kivéve 4 hold szántót és egy, Bobisberke nevű 8 kaszás rétet a Velemér folyó mellett — tulajdonul megkapják.

Fiai, *Lukács* és *Farkas*, úgy látszik, osztatlanul kezelték az ősi vagyont. 1564-ben már érdemeket szerzett férfiak, a kiknek Oláh Miklós primás és helytartó összes vagyonukra, a mélynek régtől fogva eleik is békés birtokában voltak, de a melyre vonatkozó okleveleiket a mostani zavarokban elvesztették, új adománylevelet állít ki.¹ 1576-ban rokonuk, néhai Szentmiklósi Barkóczy Jób fia Miklós egy éven belül indítandó összes pöreijhez többek közt őket is ügyvédjeiül vallja Radetius István egri püspök és helytartó előtt. — Farkasról még csak egy tudósításunk van, Majthényi László pápai főkapitánynak 1585 deczember 14-ikéről Pápáról kelt levele, a melyben Farkas haláláról ad hirt.² Utó-

¹ Ez a vagyon a következőkből állott: Két egész ház és nemesi telek Szentgyörgyvölgyén, egy harmadik az ősi Bakacsszegen, negyedik Göndörszegen, ötödik Kalapácsszegen. Továbbá egy egész rész Farkasy birtokban, egy ház és nemesi telek Tankószegen, végre egy-egy egész jobbágytelek Nemesnép birtokon és Baglyádon.

² A Szele Zsófiához, akkor már Hany Gergelynéhez, intézett levél így szól: «Köszönetünket írjuk Kegyelmednek, mint jó asszonyunknak. Ezt akaránk Kegyelmednek tudtára adni, hogy az Ur Isten az mi szerelmes fiunkat

dai nem maradtak. Még korábban hunyt el bátyja, Lukács. Gyászos végzete szentgyörgyvölgyi kastélya alatt érte utól, a hol a törökök ellen vitézül harczolván, elesett és fejét vették. «Hiven szolgálta élte utolsó napjáig eleinket, boldog emlékezetü császárokat és királyokat», írja róla II. Ferdinánd király 1622-ben. 1578-ban neje, Szentbalázi Szele Zsófia, zalavármegyei tekintélyes és vagyonos családnak sarja, már özvegy, a ki mint Sandrin fiának meg Katalin és Zsuzsánna lányainak gyámja, Radetius István püspök, helytartó előtt beismeri, hogy azokat az arany, ezüst tárgyakat, készpénzt, ruhaféléket és más ingóságokat, a melyeket a töröktől való félelmében nemrég Orthenbergi Ernfrid gróf nejének, Archo Julia grófnőnek vasvármegyei Dobra várában Szekóczy Márton deák kezéhez őrizetbe adott, Bakocha Pál várnagytól visszakapta.

Szele Zsófia nem sokáig viselte az özvegyi fátyolt. Férjhez ment Hani Hany Gergely zalavármegyei földbirtokoshoz. Ujabb házassága azonban nem volt boldog és csakhamar véget is ért. Férjét, mikor 1589-ben Szentmárton napja

Bakáts Farkast ez világból elkiváná, ki az ő halálának előtte mind Mártonfalva és egyéb dolgok felől is mit hagyott és végezett Kegyelmed mindjárost jöjjön fel hozzá és tudtára adom Kegyelmednek, Isten tartsa meg Kegyelmeteket. Datum Papa 14 die decembris 1585. Maytheny László pápai főkapitány.»

táján mostohafiával, Bakacs Sandrinnal a martonfalvi szőlőkbe pincézni ment, Zsófia asszony tisztje nemes Sárhidaý Lőrincz 25 jobbágy kíséretében puskákkal meglövöldözte, úgy hogy sebeiben csakhamar meghalt. Rokonsága egyenesen az özvegyet vádolta a gyilkosság értelmi szerzőségével. A vármegye őt 50-ed magával leteendő esküre kötelezte afelől, hogy ebben a gyilkosságban ártatlan. Erre azonban nem került sor, jámbor férfiak közbenjárására még előbb kiegyeztek olykép, hogy az özvegy Hany Gergelynek minden jószágáról,¹ s ezenkívül hitbér és hozomány iránti követeléseiről is lemondott és még 150 frtot fizetett.

II. Sándor (Sandrin) ekkor már jókora legény lehetett. Nem sokára önállóan rendelkezik. 1596 nyarán már sárvári házánál törvényt láttat s úgy látszik, része van abban a hatalmaskodásban is, a melyet martonfalvi polgárok mezőlaki Zámbo Ferenczen elkövettek. Ezt sikerül elsímitania. Zámbo Ferencz 1597 márczius 11-ikén kiadott pecsétes levelében kijelenti, hogy az minemű nyomorúság és vereség a martonfalvai polgároktól rajta esett, megtekintvén az ő Isténének parancsolatját és az sok jámbor törekedését, minden boszuságát és haragját ezért teljes szívvvel és lélekkel megengedte magának

¹ Ezek nevei: Felső-Kustan, Karmath és Hany, előbb birtokok (possessio), ekkor puszták (prædium).

Bakacs Sándornak, vagy él, vagy meghal, és azt hagyja minden atyafiának, hogy se törvényt, se egyéb boszuállással rajta ne igyekezzenek állani és reá ne haragudjanak érette.

Mihelyt fegyvert tudott forgatni, már 1586-ban családja hagyományaihoz hiven, hadi szolgálatba állott. Mint a pápai őrség egyik hadnagya, egy Székesfehérvár alatti ütközetben súlyos sebet kapván, török fogságba esett.¹ Ötvenkilencz fontos békókban tartották, sanyargatták őt, mintegy két éven át, mindaddig, míg váltság fejében 10,000 frtot le nem fizetett. E végből ősi jószágát kellett zálogba adnia. Mihelyt kiszabadult, újból a pápai őrségben vállalt hadi tisztelet és egy lovas csapat kapitánya volt.² A végházat őrző «franczusok» azonban ekkor már nagyon zugolódtak s az erősséget török kézre akarták játszani. Bakacs Sándor nem volt a tervnek megnyerhető, hűségében megtántorítható. Az őrség, nehogy neki bajt okozzon, őt, — miként maga feljegyezte, — «kegyetlen rabságba vetette, a

¹ Ez 1598-ban történt. Váltságához Vas vármegyének is hozzá kellett járulnia: minden birtokos 1 frtot, minden jobbágyporta 50 dénárt s az armalista 20 dénárt fizetett a vármegye rendelkezéséből. (L. Balogh Gyula id. m. 8. lap.)

² Ez időtájt váltotta ki Kenessey Péterrel együtt Tarnóczi Barbel János pápai főbírónak és Füstös Mihálynak a császári vajdák előtt 1601 augusztus 2-ikán vallott jóállása mellett Gaber György fiát, Gaber Jánost is, «a ki esett volt rabbá, hozatta ki Arnott Mustafával».

melyben 26 nap kenyeret szemével nem látott». Végre, hogy tőle megszabaduljanak, egyszerű módot választottak, Sándort, atyjafiaival és szolgáljaival egyetemben, szépen eladták a töröknek. Neki magának sikerült valahogyan megszöknie, minden java azonban ott veszett, házanépét pedig ki kellett váltania, ami szintén — saját becslése szerint — 10,000 frtnyi kárával esett.

1602 január 5-ikén boldog házasságra lépett Gersei Petheő Kristóf leányával, Petheő Katával. A Nádasd nemből származó Gersei Petheők, számos, főként vas- és zalavármegyei jószágon kívül, a keszthelyi erősített kastélynak is urai voltak. A török világban a védelem terhét maguk nem győzvén, miként főuraink legnagyobb része, ők is felajánlották a királynak a várat, tulajdonuknak megóvása mellett, a mit többnyire azzal is elismertek, hogy a tulajdonost, vagy családjának valamelyik tagját, a ki arra vitézi érdemeinél fogva méltó volt, tették meg a végház kapitányává. Így lett Keszthely is végházzá, királyi őrséggel, s így lettek utóbb Petheő Mihály fia István, továbbá Petheő Kristóf két leányának vejei, Bakacs Sándor és nádasdi Darabos István is Keszthely várának kapitányai. Petheő Kristófnak, Keszthely urának, csakis lányai maradtak, a kiket a Petheő fiág a családi jószágokból, köztük Keszthely kastélyból és tartozékaiból is kiszorítani igyekezett. Ezért sietnek özvegye és leányai a királyi oltalmat

kieszközölni, a miről őket hetesi Pethe Márton helytartó 1602 márczius 14-ikén kelt s a dunántuli főkapitányhoz, alkapitányhoz, Zala vármegye fő- és alispánjához és a keszthelyi kapitányhoz intézett rendeletével biztosítja.¹

Ekkor a keszthelyi várban Perneszy György a királynak kapitánya, a ki a Bocskay mozgalmak idején a végházat Bocskaynak adta át, Bakacs Sándornak pedig, a ki a királyhoz való hűségét megtartotta, «minden marháját és jószágát» prédára hányta.

Bakacs Sándor ekkor a császári magyar sereg tábornagya, báró Tilly János alatt bizonyos lovas csapatnak kapitánya, s tőle 1605 december 5-ikén a hidvégi táborban azt a megbízást kapja, hogy menjen el bizonyos vidékekre és ottan azokat, a kik a felségnek kegyelmét vissza nem utasítják, hanem ahhoz önként visszatérnek, a felség nevében fogadja vissza és biztosítsa.

A keszthelyi végháznak kapitányságát — úgy látszik — 1606-ban nyeri el. Ezen évi május 29-ikén adja tudtul Mátyás főherczeg Juan és Chiszar vajdáknak, a kik 50—50 magyar drabanttal Keszthelyen szolgáltak, hogy őket az ő hű és kedves kapitánya, Bakacs Sándor alá rendelte s ezt az ő fejükké tette. Mind-

¹ A következő évben ismét megújítja ezt Rudolf király és Bakacs Sándort meg nejét különös oltalmába veszi.

amellett nem juthatott hamarjában és békén a keszthelyi örökséghez, melyből a Petheő rokonság igyekezett őt és nejét mindenáron kiforgatni, ha másképen nem megy, akár erőszakos uton is. Sikerült is őt egyidőre kirekeszteni nemcsak a kapitányságból, de még a birtokból is. 1608-ban vele, mint Zala vármegye alispánjával találkozunk, a ki felesége és gyermekei nevében is kiegészik arra a perre nézve, a melyet neje indított bizonyos hatalmaskodások miatt Petheő János ellen. Beszünteti a pert Petheő István katonái és szolgái ellen is, kivéve kettőjüket, Bolla Jánost és Paray Pétert. Viszont Petheő István is visszaadta Petheő Kristóf lányainak a keszthelyi kastélyban őket megillető osztályrészt, kikötötte azonban, hogy Bakacs Sándor a keszthelyi kastélyba addig a lábát ne tegye, a míg azt a Felség oda nem adományozza,¹ hanem egyedül Petheő Katalin mehessen oda be őt vagy hat szolgájával.

Ezalatt nagy küzdelem folyt a sógorok között a keszthelyi kapitányságért. Petheő István a maga érdekében minden követ megmozgatott. Zrinyi Miklós gróf és Szécsy Tamás karolták fel ennek az ügyét Mátyás főherczegnél, a ki 1608 június 24-ikén Boszniában, a skorbaholi táborból azt üzeni, hogy itten az országon kívül, gondjai közt ilyen tisztek adományozásához hozzá

¹ «ad usque resignationem præsidii præfati castelli Keszthel Sacr. Cæs. Regiæque Maiestatis fiendam».

nem jut, hanem majd ha a rövid idő előtt összehívott országgyűlésre megy, fog ebben is határozni. Bakacs Sándornak viszont Battyány Ferencz lovászmester és sopronvármegyei főispán fogta a pártját. A győztes Sándorunk lett, a kapitányságot 1608 október 8-ikán megkapta. Petheő István ennek daczára sem nyugodott, hanem újabb lépéseket tett, hogy sógorát kizavarva, a kapitányságot ő nyerhesse el. Másrészt Battyány Ferencz is irt újból Bakacs Sándor érdekében (1608 december 8-ikán) II. Mátyás királyhoz. A levelet Bakacs Sándor maga vitte föl. El voltak benne számlálva az ő érdemei, s végül arra kérte pártfogója a királyt, hogy ezt a hiv szolgáját tartsa meg a kapitányságban, hogy ezáltal egyrészt szolgálatainak némi jutalmát vegye, másrészt azt is lássa, hogy Battyány közbenjárásának van némi ereje.

És csakugyan, a kapitányságot Bakacs Sándor nyerte el, mint Keszthelynek örökös jogu ura. Nem ment azonban egészen simán a dolog. Az őrség egy része a rendeletnek nem engedelmeskedett s az ő bemenetelének fegyveresen ellentállott, azokat pedig, a kik az engedelmesre hajlottak, kikergették a várból s azután a környéken latorkodtak. A király kénytelen volt 1609 június 22-ikén Brayner János főkapitányt kiküldeni, hogy Bakacs Sándort és a hü őrséget fegyveres hatalommal helyezze be, a lázadókat pedig érdemük szerint büntesse meg.

Maga írja egyik felterjesztésében, hogy Keszthelyhez ekkor csakis úgy juthatott, hogy Mátyás a győri, pápai és veszprémi hadakat vele adván, «lövessel, ostrommal, laptákat behányván, azon végházban elégvén, hitre úgy adták meg.» Kilencz vitéze halt meg ekkor, és vagyonában nagy kárt szenvedett. Mind a mellett fővezére, Tilly mellett az egész nyáron át is 40 lovassal szolgált a fölkelők ellen.

Ugyanebben az évben Somogy- és Zala vármegye alispánja s ez utóbbi megyében a 4 ftos subsidium adóbehajtója (dicator) is volt Bakacs Sándor. Hiven járt el ebben a hivatalában is a vett részletes utasítások értelmében s a befolyt összegekről pontosan beszámolt. Mindamellett ebben a hivatalában sok aggsága lehetett. Számadására s az arra vett felmentvényre boszusan jegyezte reá utóbb a következőket: «Anno 1609. Ebbeli dicának quietantiája, melyet életemben soha sem viselek, Farkasnak, Kristófnak és az utánuk valóknak testamentomban hagyom, hogy soha se viseljék ezt a tisztet.»

A végbeli kapitányság sem járt ez időtájt valami sok gyönyörűséggel. Fizetés, ellátás ritkán és rendetlenül jött, az amúgy is elégtelen számu őrség e miatt folyton zúgolódott, s a várat otthaggyással vagy a töröknek való átadásal fenyegette, s így a kapitány — ha volt mi-ből — egyebet nem tehetett, mint hogy a vitézlő népet a magáéból fizette és látta el. Ez volt

sorsa a mi keszthelyi kapitányunknak is. Vagyonos ember létére néha még a szomszédságot is ki kellett segítenie. Így küldi őt jóakarója, Batthyány Ferencz 1609 július 5-ikén Sümeg alá, hogy a várban levő és fizetésük elmaradása miatt egyenetlenkedő lovas és gyalogos katonaságot lecsendesítse. Ez csak úgy sikerült, hogy a vitézlő népnek kívánsága szerint ő maga is kezes lett abban, hogy Batthyány a sümegi szolgáló népet két hó alatt megelégteti. Néha még az udvarnak is kellett kedveskedésül egyet-mást küldenie. Így szólítja őt fel 1611-ben Brayner győri főkapitány, segítsen neki abban, hogy «jó summa fácskának, hattyuknak, tűzokoknak és egyéb-féle főmadaraknak szerét tegye és Márton-nap előtt való harmadnapon ő Felsége mennyegző napjára felküldje».

Néha félévig sem kapott se fizetést, se élelmet. Lassankint az «ausztriai fizetést» egészen megvonták tőle, az őrségnek számát pedig egyre alább szállították. Panaszkodik is keservesen, hogy míg előbb 136 embere szolgált, mostan csakis 50 fizetetlen gyalogja van, úgy, hogy a bástyákra és kapukra is alig marad valaki. Birtokos társai közül Petheő Gáspár és Petheő Istvánné is tartoznának 2—2 hajdut tartani, de erről megfeledkeznek, csakis Darabos János gondoskodik az ő két hajdujáról és a közönséges fizetésen tartott porkolábról. Annyira jutott már, hogy a belső kapukat kocsisa, szakácsa vontá

fel, «maga nem érkezvén mindenre». Kéri, hogy az őrségnek azt a részét, a melyet Tatába vittek át, küldjék vissza, mert a nélkül Kanizsának és 13 más török kastélynak szomszédságában nem tarthatja magát.¹

A balatonparti végházaknak, Keszthelynek, Csobáncznak, Szigligetnek, Vázsonynak, Tihanynak elrongyosodott és nyomorgó őrsége végre megsokalta a nélkülözést. Közös egyetértéssel Bakacs Sándorhoz mentek, s őt arra kényszerítették, hogy érdekökben Bécsbe menjen s a felségnél közbenjárjon. Esküvel erősítették, hogy fizetetlenül, éhség és szükség által nyomatva, tovább a végekben nem maradhatnak. Egy hónapig volt fent Sándorunk hiában. Végre türelmetlenül kijelenti, «mint hű és régi szolga», hogy ha innen fizetetlenül visszatér s a végbeli katonaság elpártol, ő ne legyen oka. Kanizsa elveszte után az 1613. évi 17. t.-cz. ugyan Keszthelyről is rendelkezett olykép, hogy ez a véghely éléssel láttassék el, hadi ereje szaporíttassék és az erősségtől semmi katonai zsold

¹ Úgy látszik, egy ideig Szigliget is a keze alatt volt. Legalább 1609-ben Bolondvárból levelet ír neki szomszédsági tisztességgel a nagymanukuzi aga, s azt így czimezi: Ez levél adassék Szigligetbe Bakacsi Sándornak, nekem tiszteletes vitéz úr barátomnak, hiven és tiszteletesen kezében.» Bontz J. (i. m., 91. lap) szerint B. Sándor 1606 körül a szigligeti öbölben állomásozó sajkás hajóhadnak kapitánya volt.

meg ne vonassék, mindamellett a gondoskodás azontul is meglehetősen mostoha volt.¹

Ekkor már Bakacs Sándor forrásai is alaposan kiapadhattak. Mig bővebben volt ugyanis, fölös pénzén zálogos birtokokat vett. Így 1618-ban Eszterházy Miklós és neje, hogy megszerezhesék Munkács várát, többek közt Bakacs Sándortól is kölcsön vesznek 15,400 frtot s ezért neki a lándzséri vár egyik tartozékát, Rorbachot engedik át. De már a következő évben Bethlen hada Sopron mellett táborozott. Az egész környék, a dunántuli végházak Győr, mind Bethlenhez pártoltak. Keszthely megmaradt a császár hűségében. Ezért aztán a felkelők ezt a jószágát teljesen kifosztották s neki 6000 frt kárt okoztak. Volt egy birtoka Ausztriában is, Oberloch, Lova és Inzersdorf községekben, a melyet 28,000 frton szerzett. Ezt meg a császár hadai pusztították el, marháját elhajtották, Lova faluját felégették és néhány jobbágyát meg is ölték. A többit az éhség üzte világgá, úgy, hogy 64 jobbágyából csakis 15 szállott vissza.

Sok küzködése volt az osztályos atyafisággal is, névszerint Petheő Istvánnal, továbbá Petheő Gáspárral és Györggyel. Az előbbivel, mint említettük, 1608-ban ugyan kiegyezik, hanem azért még sok huzavona volt azontul is a sógorok között. Petheő István, mielőtt 1612-ben meg-

¹ Lásd még az 1618: 35. és 1622: 41. t.-cikkeket.

halt, haragjában, hogy kijátszsza Bakacsnet és Darabosnet, Rátky Menyhérttel szinlelt zálogszerződést kötött és javainak egy részét az ő kezére akarta játszani. Ez ellen az említett két Petheő lány azonban 1612-ben Thurzó György nádor előtt óvást emelt. Nem sokat használt neki az sem, hogy Mátyás király 1618-ban őt sógorával Darabos Jánossal együtt a Petheők ellen különös oltalmába vette. Tulajdonostársai a keszthelyi várban, a Petheők (mert a kapitányságot ugyan megkapta, de tulajdoni igényeivel a törvényes eljárásra utasított) Bethlen Gábor pártján állván, Bakacs Sándor vagyonát alaposan felprédáltatták.

Mindamellettnem csüggedett. Jól tudta azt is, hogy hű szolgálatait és a végház inségét emlegetni magában nem elégséges, hanem az eszközöket is meg kell mutatni arra, hogy őt miből segíeyezzék. És ebben szintén nagyon ügyes volt. Hol vám- és révjogot kért a Balatonon, hol vásárjogot Keszthelyen, vagy veszendőben levő jószágokra új adományokat,¹ peres követeléseire kedvező ítéleteket szerzett. Kárait és tényleges kiadásait felszámítván, mindig tud azokra fedezetet is. Egyszer a Kismarton tartomány-

¹ Így szerez Forgách Zsigmond nádortól új adományt a somogy megyei Atád birtokra, továbbá Csehi birtokban való részre és Túr pusztára. A beiktatásnál Túrra nézve tóti Lengyel János és fivérei tiltakoztak.

ban levő Schandorfot (Csém, Vasmegyében) kéri dézsmáival és tartozékaival, majd «Draizpurkot», melyet egy magyar atyjafia, Megyeri Zsigmond bir, ha örökben nem is, legalább négyezer forint szolgálatában. Nem kerüli el figyelmét az sem, ha valamely jobb végbeli tiszt üresedik meg. Így, mihelyt értesül arról, hogy Török István meghalt (bizonyára enyingi Török István pápai kapitány, † 1618), azonnal benyújtja kérését győri királyképe urához s hivatkozván arra, hogy ő felsége már kilátásba helyezte neki azt, hogy megfelelő üresedés esetén reá másoknak előtte tekintettel leszen, közbenjárását kéri. Ha nem is vezettek ilyesmik mindenkor sikerre, bizonyos, hogy azért a régi és hű szolga nem maradt üres kézzel.

Ha kellett, nem sajnálta a fáradságot attól, hogy ügyeit szorgalmazandó, Bécsbe is felutazék, s mikor sógorával, Berekszői Hagymási Miklós zala- és somogymegyei alispánnal 1618-ban a vármegye részéről az országgyűlésre követtül küldetett fel, bizony nem mulasztotta el az alkalmat arra, hogy a karoknál és rendeknél is közbe ne járjon avégből, hogy ő tisztében, vagyónában meghagyassék, tekintvén azt is, hogy «az bécsi végzés szerint mindennek meg kell immáron az ő jószágának adattatni».

Nem hanyagolta el, természetesen, osztályos vagyoni viszonyait sem. Nagyanyja, Barkóczy Kata utján rokonságban volt Sándorffy Miklós-

sal,¹ báró Zay Magdolna férjével, a ki gyermektelenül halván meg, végrendeletében rokonaira 7000 frtot hagyott. Özvegye, utóbb Hosszutóthy Istvánné, majd Karvai Orlé Miklósné olyképp egyezett ki velök, hogy Liptóujvár várának egyik tartozékát, Verbiczét engedte át nekik, köztük Bakacs Sándornak is. Tetemes vagyont szerzett anyja és neje révén is. Ezenkívül sokat vásárolt készpénzen is, részint örök árban, részint zálogul.

Mikor 1619 április 14-ikén fia, az akkor 15 éves Farkas részére összeírta vagyonát, már négy vármegyében, sőt ezenkívül még Ausztriában is, több mint 50 olyan községet jegyezhetett föl, a melyekben részint kastélyai és birtokai, részint jobbágytelkei, szőlői, jobbágysai voltak örökösen, vagy legalább zálogjogon.²

¹ Egy, a pozsonyi káptalan előtt 1608-ban létrejött egyezség alkalmával őt Bakacs Sándor és szentmiklósi Barkóczy László bátyjuknak (frater) nevezik. 1619-iki vagyonösszeírásában is akként osztályozza Bakacs Sándor a javait, hogy kit szegény ipa keresményéből, «kit szegény bátyám Sándorffy uram keresményéből s kit magam kapitányságom után szerzettünk és reánk maradt».

² Ezek a birtokok a következők: Zalamegyében Szentgyörgyvölgye, Baser, Nemesnép, azután Mártonfalva, (Kerka-) Szentmiklós, Lovászi, Baza, Baglád, Hany, Kökényes, Kisfalud, Szentbalázs, Istvánd, Pacsa stb., Keszthely és tartozékai, úgymint Kattafalva, Sid, Rezi, Szántó, Fenék, Tomaj, Falud, Kovácsi, Egregy stb., Vas vármegyében Rábakovácsi kastélylyal, Vasvár, Makffa,

Ezenkívül még a Szele és Méray vagyon egy részére is igényt tartott.

A keszthelyi őrségnek költségeit azonban többnyire magának kellett viselnie. Szorultságában a Pozsonyban egybegyűlt országrendekhez is folyamodott, járnának közben, hogy az új contributióból a keszthelyi sereg is kapjon valamit. Pártját is fogták sokan, köztök a kalocsai érsek, a győri püspök és magyarországi kanczellár is. «Felségednek veterán és érdemesült végbeli szolgálója Szentgyörgyvölgyi Bakacs Sándor», így szól a királyhoz intézett levelök, «hűségében és hódolatában mindig állhatatos, béke és háboru idején, balsorsban és jó szerencsében egyaránt».

Annait csakugyan elért, hogy a király 1620-ban a keszthelyi őrségnek még 25 huszárral és 50 drabanttal való megerősítését megengedte s utóbb a hadi tanács ő felségének azt a határozatát is tudtára adta, hogy valahányszor a győri grániczban szolgálók zsoldot és fizetést kapnak, olyankor mindig a keszthelyiek is kapjanak, mindamellett azontul is neki kellett jó részt hadi népét ellátnia. 1622 márczius 10-ikén is ad neki erről bizonyítványt a keszthelyi őrség.

Gerse, Mihálfalva, Péterfalva, Kalocsa, Oszkó, Mízd, Oloszka, Olaszfalva, Petheő-Tilaj másképp Hermán stb, Somogy megyében (Balaton-)Csehi, Gadács, Túr, Tetves, Halagos (ma Halasdod), Sopron megyében Rorbach (Orbók), Ausztriában Lova (Oberloch) és Czidorf (Inzersdorf).

Végre is elnyerte jutalmát. II. Ferdinánd király 45 évi hű szolgálataért és számtalan kárvallásáért, az 1620-ban kilátásba helyezett 50 telkes jobbágyhoz még 50-et adva, megígéri neki, hogy mihelyt az országban 100 jobbágyos jószág üresedik meg, ezt neki és fiának, Farkasnak, fogja adományozni.

Ennek az ígéretnek némi beváltásául azután 1625 november 19-én Esterházy Miklós nádor neki adományozza a somogymegyei Uzd és Patola egész pusztákat, továbbá Füred egész birtokot, melyek néhai Petheő Kristófnak, illetőleg néhai Szentgyörgyi Jánosnak magvaszakadtával szállottak a koronára.

Még kevésbbé maradt el a virtuális jutalom. 1622 augusztus 15-ikén a király neki és fiának a legelismerőbb szavakkal s az egész családnak érdemeit részletesen magasztalva, czimerujító és bővítő levelet adományozott, majd 1625. évi október 7-ikén Bécsujhelyben azt is elhatározta a király, hogy neki és utódainak a «nagyságos», vagyis bárói czimet adományozza. Ehhez képest a törökkel kötött béke után 1625 szeptember 3-ikára Sopronba összehívott országgyűlésre már Bakacs Sándor külön királyi meghívót kapott és őt a nádor fentebbemlitett adománylevelében nagyságosnak czimezi.

Ez az országgyűlés azután Zalavárnak felépítését is elhatározván, az építészek mellé felügyelőkül és építési segédekül a karok és ren-

dek «nagyságos» Bakacs Sándor urat, nemzetes Hagymásy Kristófot és Sárkány Istvánt küldték ki. (1625:XX. t.-cz.) A bárói diplomának formaszerű kiadása azonban ismeretlen okból jó ideig fenakadt. Az öreg végbeli vitéz főkapitány ezt már meg sem élte, — úgy látszik — 1626 nyarán őseihez tért.

Végrendeletet még 1626 június 27-ikén, mint egészséges ember tett a vasvári káptalan előtt. Mindenét feleségére és egyetlen fiukra, Farkasra hagyta. «Annak is ilyen formán = Isten meghozván, és ha egy jobbágy leányt vesz is, minden javaim övék legyenek, de ha Tayffel Kristóf leányát veszi, átkozottak legyenek», s erre az esetre fiát az összes szerzeményi vagyonból kitagadván, azt a felesége rokonságára, a Szele atyafiságra, az atyjáról való rokonokra (Esztergetők, Barkócziak) és jótékony meg ájtatos célokra rendeli.

II. Farkas atyjának elhunytakor mintegy 24 éves fiatal ember volt. Közszolgálatát igen korán kezdette meg. Atyja még jóformán gyermekkorában a császári aulába adta szolgálatra, majd nemsokára innen már 15 éves korában hadi szolgálatba lépett és Eszterházy Miklós főkapitánysága, meg Buquoy gróf generálissága alatt táborozott. 1622 márczius 25-ikén, tehát alig 19 éves korában, a hadi tanács már azt tudatja vele, hogy úgy atyjának sok évi szolgálatára, mint az ő hűségére tekintettel, a melyet a

forrongó időkben kimutatott, a király neki havi 50 frtot engedélyezett s azt is kilátásba helyezte, hogy, ha atyja nyomdokait követve a hűségben ki fog tartani és jövőben a keszthelyi kapitányságban változás állna be, megszerezvén a képességeket és gyakorlatot, atyját állásban és fizetésben követheti. Ezt el is nyerte. Prainer János győri kapitány 1626 szeptember 19-ikén állítja ki számára az oklevelet arról, hogy ő fel-sége megtekintvén Bakacs Farkas uramnak mind udvarnál s mind oda föl való táborában teljesített hűséges szolgálatját, kegyelmesen neki adta a keszthelyi kapitányságot.

Ebben az évben gróf Zrinyi György tót-országi bán seregében találjuk őt, mint könnyű lovas csapatnak századosát, a kit vezére, más csapatokkal együtt, bizonyos ügyekben Horvát-Szlavónországba küldött.

A fentebb említett királyi elhatározás alapján még atyja életében, 1625-ben, mint «liber baro» írja ugyan magát alá, mindamellett forma szerinti bárói oklevelet csakis 1630. évi június 7-ikén ad neki II. Ferdinánd.

Atyjának végrendeleti akaratáról azonban teljesen megfeledkezett. Feleségül vette Teuffel Eufrozinát! Házasságán nem volt áldás. Farkas báró csakhamar, alig 28 éves korában, meghalt. 1631 június 12-ikén még összes pereinek fel-függesztését nyeri arra az időre, a míg a király szolgálatában fog mint könnyű csapatok kapi-

tánya külföldön hadakozni, október 12-ikén pedig már özvegyét veszi oltalmába a király s ennek ad pereire egy évi halasztást, nehogy zavartaság, mielőtt még a férje jószágaira és pöreire vonatkozó ügyeket megismerhetné. Nem sokkal utóbb az özvegy is nehéz betegségbe esett és 8 évi folytonos szenvedés után követte férjét.

Fogott az atyai átok! Farkast még egyetlen fiában is sujtotta, ez a szegény kis árva, (III.) *Sándor*, testileg csenevész volt és világtalan.¹

A király nem vonja meg tőle gyámolítását. 1632 április 20-ikán jóvá hagyja azt a szerződést, a melyet Sándor nevében anyja kötött ákosházi Sárkány Miklóssal, s a mely szerint addig, míg fia a törvényes kort eléri, a keszthelyi kapitányság tisztének ellátását bizonyos feltételek alatt Sárkány Miklósnak adta át.² 1633-ban pedig atyjának érdemeire tekintettel, neki adományozza a somogymegyei egész Zádor

¹ Olykor János Sándornak és Sándor Ferencznek is írják.

² III. Ferdinánd királynak 1641 november 28-ikán kelt megerősítő oklevelében. 1649 február 1-én gróf Mansfeld Fülöp győri ezredeshez intézett levelében pedig meghagyja a király, hogy mivel ő Bakacs Sándornak, mint Keszthely örökös urának, nem tekintve testi fogyatkozását (ungehindert seiner Leibsgebrechlichkeit), a keszthelyi főkapitányságot adományozta olykép, hogy azt alkalmas és a királynak bemutatandó egyénnel adminisztrálhassa, Bakacs Sándort főkapitányul jelentse ki és iktassa be.

birtokot is, a mely nemes Zádory Miklós és János fivéreknek magvaszakadtán háramlott a koronára. Úgy látszik, a nagyatyai vagyonnak jó részét sikerült is megszereznie.

A szegény világtalannak legfőbb támasza neje, Rábadoroszlói Rummy Katalin volt. Hálából 1650-ben a vasvári káptalan előtt kijelenti, hogy mivel esküvője idején bizonyos akadályok miatt nejének az ország törvényes szokása szerint adandó jegyruhákat, násfákat, arany és ezüst márhákat megadni nem tudta, s mivel Isten akaratából szeme fényétől megfosztatván, fogytékosságában ez őt hiven gyámolítja, neki egész czimendorffi birtokát, a melyet Esterházy Lászlótól bir 10,000 forintban, továbbá Kovácsit és Mártonfát 10,000 forintban és keszthelyi javait 12,000 forintban, ezeken kívül még 11 somogymegyei birtokát is leköti. A családi vagyon más részeiben is megfogyatkozott az ő keze alatt. Elidegeníti Rábakovácsit; az öreganyjáról maradt kemendi és vasvári birtokát és tartozékait pedig Svastics Istvánnak zálogosítja el.

1656-ban III. Sándor már nem él. Ekkor már özvegye pereskedik két fia, IV. Sándor és István nevében kis-sennyei Sennyey Gáspárral azon «husz, igaz merő arany» miatt, a melyet Bakacs Sándor kért kölcsön sógorától, Sennyey Jánostól.

Rummy Kata nem sokáig gyászolta az urát, hanem férjhez ment Babocsay Ferencz keszthelyi kapitányhoz. 1659-ben már mint ennek

neje tesz végrendeletet Keszthelyen és — megfelelően első urától való gyermekeiről — összes ingóságait, akár az ő hozománya légyen, akár előbbi urától Bakacs Sándortól származott légyen az, úgyszintén vasmegyei sennyei telkét is, mostani urára, Babocsay Ferenczre hagyta. Mindamellett Rummy Kata még 1668-ban is élt s második férjétől is több gyermeke született.¹

A Bakacs fiuk gyámja mostoha atyjuk, Babocsay Ferencz volt, a ki nevükben a keszthelyi kapitányság tisztét is ellátta. Nem mondhatni, hogy gondjukat ne viselte volna, jól is bánt velök, vagyonuk azonban mégis egyre fogyatkozott. Jelentékeny részét özvegy anyjuk juttatta Babocsay kézre s akadtak mások is, a kik abban részesedni igyekeztek. Ezért 1662-ben Ákosházi Sárkány János kénytelen szót emelni gróf Zrinyi Miklós horvát bánnál. «Szala vármegyében lakó szegény árva öcsém mellett, ki néhai Bakacs Sándor gyermekei», az Ausztriában levő jószágok végét, melyeket a kancellár birt zálogban. A rábakovácsi kastélyt s a hozzá tartozó birtokokat úgy látszik még atyjok elzálogosította Szápáry Péternek. Babocsaynak

¹ 1667-ben és 1668-ban Ferencz, Magdolna (Mancza) és Mária (Marinka) gyermekeiket említik. Utóbb Babocsay Ferencz megözvegyülvén, Perneszy Juliánnát vette nőül, kitől szintén egy leánya született. 1684-ben tett végrendeletében javait mindkét házasságából való gyermekeire hagyta.

is voltak bizonyos részei benne, de azokat 1674-ben szintén eladta sógor urának és feleségének, Egresdy Zsófia huga asszonynak, s ekkor felesége és gyerekei nevében is az egész jószágot Szápáry Péter kezéhez bocsátotta.

Mindamellettszép vagyron maradt még kezükön, a melyen a testvérek 1668-ban megosztottak, egyes birtokaikat azontul is közösen tartván meg.

István nem jutott nagyobb szerepléshez s már harminczas éveiben el is halt. 1676-ban még fivérével együtt zálogosítják el somogymegyei füredi jószágukat, 1678-ban pedig már özvegye emlittetik. Úgy látszik, vagyonának jó részét elvesztegette s ennek nagy részét fivére, Sándor váltotta magához. Csakis egy leánya maradt, Juliánna, a ki előbb Niczky Lászlónak, majd Ferbert Mátyásnak nejévé lett.

IV. Sándor örökölte atyjától a keszthelyi főkapitányságot, a mely tisztséget a család már évtizedek óta ténylegesen nem viselt. 1675-ben, a mikor valami 25—26 éves lehetett, már ténylegesen is betölti. Nagyon korán házasodott. Már 1672 szeptember 11-ikén nyugtatót ad arról, hogy nemzetes és vitézlő Babocsay Ferencz mostoha apja ura ő kegyelme vásárlott az ő számára mátkájának, Niczky Magdolnának, mentének, szoknyának valót és máshol való aprólékot 93 frtig és 80 pénzig, a melyet a jövő évi husvétra megadni magát kötelezte.

Eleintén bizonyos könnyelműség jellemzi őt is. Hiveinek kisebb-nagyobb adományokat tesz, adósságokat csinál, több jószágát elzálogosítja. 1679-ben neje, gyermekeik Farkas és Lukács nevében is, a vasvári káptalan előtt kénytelen már óvást tenni, mikor férje a családnak egész keszthelyi részét, a mely már amúgy is zálogban volt Petheő Lászlónál és nejénél gróf Tököly Máriánál, majd ez utóbbinál, mint gróf Nádasdy István nejénél, ennek újból, élte fogytaig elkötelezte. A következő évben pedig a miatt tetek óvást, hogy minden komoly ok nélkül, merő tékozlásból bizonyos fenéki földeket stb. eladott. Később azonban — úgy látszik — gondosabban bánt vagyonával. Keszthelyi főkapitánysága dolgában is sokat forgolódott ugyan, mindamellett igyekezett a török szomszédsággal is lehetőleg jó békességben maradni.

Csakhamar Thököly Imre pártján találjuk. 1683 április 2-ikán még mint a király keszthelyi kapitányához ír neki Esterházy Pál nádor, az-iránt keresvén meg őt, hogy Borsos Ferencz tisztartójának tétessen, mint Keszthelynek kapitánya, teljes kielégítést, ugyanezen évi augusztus 20-ikán pedig Dobay Sámuellel együtt már Szokolczán találjuk őt csapataival, hova őket Thököly fejedelem azért rendelte, hogy ezt a szomszédos morvá örgrófságtól veszélyeztetett várost megvédje. Jellemzi a kort, hogy a két parancsnok magának a várostól bizonyítványt

állíttatott ki arról, miszerint ők csapataikat jó rendben és súlyosabb sérelmek nélkül tartották volt.

1686-ban Sándor már nem él. Özvegye csakhamar újból férjhez ment telekesi Török Pálhoz. 1688-ban már ismét özvegyi fátvolt viselt. Ezt is letette s harmadszor Jókay Miklóshoz ment nőül. Mint ilyen halt meg 1711-ben vagy 1712-ben.

Sándornak három fia volt. Ezek közül *Farkas* még gyermekkorában elhalt, a másik kettő, *Lukács* és *Benedek* emberkort ért.

Lukács eleintén — úgy látszik — nem viselt hadi tiszte. Keszthelyen lakott, mint annak egyik örökös ura (de kapitányának nem nevezi magát) s itt jegyzi el magának nemzetes Csoknyay Éva asszonyt 1698-ban.¹ Gondját az ősi vagyon visszaszerzésére fordítja. 1703-ban lefizet a kanizsai perceptor, Madaras Pál kezében, jus armorum gyanánt Csehiért 104 frtot, Gadács, Uzd, Patalon, Taton, Atád, Tur, Halagos pusztákért s a tetvesi puszta feléért 269 frtot.

A következő évben már Rákóczy Ferencz seregében találjuk őt. Ez évi január 13-ikán, mikor Károlyi Sándor generális átkelven a Dunán, fegyverre szólítja a hazafiakat, ezzel a felhívással Bakacs Lukács keszthelyi alkaptányt ereszti ki azzal, hogy a felkelőket össze-

¹ Bakacs Lukácsnak móringlevele szerint, a melyben, mivel «bevett szokása az nemesi véreknek egybenvaló kötelezésök idejekor», magtalan halála esetére nejjének 1000 tallért köt le stb.

szédvén, január 20-ikára Egerszegre szálljon. Ez a nap még el sem érkezett, máris gróf Bercsenyi Miklós őt, a ki magát a fejedelem és haza szolgálatába jószántából kötelezte, 1704 január 19-én lovas ezeres kapitányság tisztevel ékesíti meg, ezen évi augusztus 2-ikán pedig Rákóczy őt szegedi táborából kelt levelével bajai főkapitányává teszi.

Mindamellett kuruczsága nem sokáig tartott, csakhamar — családja hagyományát követve — ismét a császáriakhoz állott. A kútsi levéltárban most is megvan gróf Huyn János József lovasgenerális, szigeti ezredesnek, 1705 április 21-ikén kelt passzusa, a melyben, mivel hirül hozták neki azt a reá nézve fölöttébb kedves dolgot, hogy báró Bakács Lukács hozzá kíván jönni, meghagyja az alatta levő magyaroknak és rácoknak, hogy őt szolgálóival együtt hozzá bocsássák a hűségeskünek letétele végett. Ez után egyideig alkalmasint visszavonult a hadi szolgálattól. 1706-ban a Dunán kellett — nem tudni hova — általmennie s erre az útjára és egyéb szükségeire szántai házáat és 5 hold földjét elzálogosította. 1709-ben pedig feleségével és anyósával ennek szigetvári birtokára készül utazni s e végből Sümegen november 17-ikén Schilling császári lovassági ezredestől, Sümeg, Pápa és Veszprém parancsnokától utlevelet szerez. Főként vagyoni ügyeinek rendbehozásával látjuk őt elfoglalva ez időtájt.

1712-ben már ismét a keszthelyi kapitányságban találjuk. Ezen évi július 4-ikén ugyanis a keszthelyi esküdtek és városbírák kijelentik, «hogy midőn Sümeg megvételekor kegyelmes urunk ő felsége gráciáját complectáltuk, nem lévén szegény helyünknek directora, akkori commandérozó commendáns Schilling uram ő nagysága constitúálta és confirmálta t. nemz. Szentgyörgyi Bakacs Lukács urunkat ő nagyságát helybeli kapitánynak és előttünk járó fejünknek, mivel nem volt más, a ki ügyünket és szegény helyünk dolgait forgatta volna, kire nézve most is tartjuk ő nagyságát fejünknek és directorunknak.»

Nejétől, Csoknyay Évától, Csoknyay János és Farkas Doricza leányától, csakis egy leánya maradt, Orsolya, a ki utóbb szentgyörgyi Horváth László nejévé lett s 1759-ben már mint ennek özvegye emlittetik.

A családnak utolsó férfi tagja, *Benedek* báró, mostoha atyjának Babocsay Ferencznek szárnyai alatt már korán hadi szolgálatot vállalt. 1692-ben még iskolás diák Botka Ferencz gondviselése alatt, alig 9 évre reá pedig már mint gróf Esterházy Antal huszárezredesnek századosa az imperiumban Bajorországban hadakozik és halálos sebekbe esik, úgyannyira, hogy fölgöngyölását senki sem reméllette. Ekkor fogásba esvén, összes tábori eszközét, jószágát, lovait akkori commandérozott seregnek parancsnoka, Babocsay Ferencz vette magához.

Sebeiből mégis csak felépült, s nemsokára fog-ságából is kiszabadult s a bajor választó feje-delem visszaszabcsátja őt ezredéhez.¹

1711-ben már «fölséges Károly spanyorországi királynak Splényi nevü obrister uram regimentje alatt levő kapitánya», a ki ekkor a néhai édes anyja, Niczky Magdolna által gróf Esterházy Borbálánál és gróf Kéry Ferencznél pecsét alatt letett ládákat követeli vissza.

1719 június 1-én Balaton-Csehiben tartózkodik és bátyjával Lukácscsal somogymegyei jószágokra nézve osztályos egyezsége lép.

1715 táján megnősül. Feleségül veszi Mel-deki báró Reichlin Mária Katalint, kivel nevezetes számu ezüst és arany művön kívül 6000 frt vagyont kapott, a melyen a zálogban levő rábakovácsi, keszthelyi és somogymegyei jószágokat kiváltották. Házasságából két leánya született, Teréz, a ki Vizeki Tallián Józsefhez és Viktória, a ki cserneki és tarkói Dessőffy Ferenczhez² ment nőül. 1723-ban unokahugával, Orsolyával

¹ 1704 február 16-ikán ad neki utlevelet Arco János gróf tábornagy a végből, hogy szolgálival és lovaival együtt Donauwörthön át a birodalomba mehessen szabadon ezredéhez.

² Meghalt 1759-ben, mint Abaujmegye alispánja, miután ezt a tisztséget 23 évig viselte. A fölötte elmondott halotti beszéd özvegyét, báró Bakacs Viktoriát jó és jámbor asszonynak mondja, a ki férjével 30 évig élt boldog házasságban. Horvát Imre gagyi plebános halotti beszéde Dessewffy Ferencz fölött. Eger, 1760.

együtt Pálffy Miklós nádortól adományt szerez a néhai Katona, Hagymási és Donáth családoknak kihaltával a koronára szállott somogy megyei balatoncsehi birtokra.

Csakhamar ismét ezredével külföldön táborozik. 1726 november 10-ikén Egerben van quár télyon, a hol jó fegyelmet tart. 1730 november 11-ikén már a báró Zungenberg Ferencz huszárezredének kapitánya és súlyos betegen fekszik otthonában Rábakovácsin. Halála esetére rendelkezéseket tesz. Megemlíti, hogy gyermekségétől fogvást az ő felséges urát királyát fegyverrel hűségesen szolgálta, mind imperiumban s mind pediglen Magyarországon a keresztények megesküdt ellensége, a török ellen hadakozott, de mostanság annak végét tapasztalja nyaválíában. Csakhamar kiheveri azonban megint baját és 1731 január 9-ikén már Viadanában, július 19-én pedig Mantuában táborozik. Ezt a helyet sehogy sem szereti. Leányához irt leveleiben panaszkodik, hogy mióta ott van, jó egészsége nincsen, olyan melegségek járnak, hogy majd megfullad az ember és 38 esztendőől fogvást ilyes időt nem ért. Olaszországi hadi szolgálataiban jól vitézkedett. Számos francia tisztet és katonát ejtett fogságba.¹ 1732-ben Olaszország

¹ Egy erre vonatkozó francia nyelvű elismervény most is van a kutasi levéltárban, a mely szerint 1732 (?) február 20-dikán Hionban felsorolja Homouth «auditeur» azoknak a hadifoglyoknak neveit, a kiket Bakacs

különféle helyein táborozik, 1733 november 15-ikén Riedlingenben van, csak 20 órányira a francziákhoz, hová sok mars után érkezett. Reméli — írja onnét — hogy 10—15 nap alatt megverekszenek velök. Deczember 12-ikéről Fil-lingenből ír kedves fia urának, Tallián József-nek s kéri, hogy ügyeiben menjen föl Bécsbe Gottmann ágenshez.

1734-ben január 12-ikén Kemptenből Thal-
lenbe érkezett és utban van Olaszország felé. Úgy véli, nagyobb láttatja a békességnek, mint a háborúnak, mert a francia bizony erőtlen hozzájuk.¹ Csakhamar meg is érkeznek ismét Olaszországba. Savoyai Jenő ez évi márczius 13-ikán Bécsben kelt és hozzá intézett levelét már Mantuába czimezi. Ápril hóban Gaitonál van. Onnan írja, hogy mihelyt gróf Csáky regimentje oda érkezik, megint a Rajna mellé mennek. Ő van ott a legfélőbb őrszemen, a terméskő hátán alszik és régtől fogva le nem vetkőzhett. Április 23-ikán Mantuában van, a hol ismét beteges, törődött lesz és a megviselt harczos végrendeletét megírja. Július 24-ikén kissé job-

Splényi ezredbeli kapitány elfogott és utóbb átadott. Ezek közt van két hadnagy, egy tiszthelyettes, két granátos és 13 katona.

¹ Innen írja huszárosan, hogy «már semmit sem ér a hadi ember, mióta itten a Fekete-erdő körül tekergünk, két kóczos francziánál lovastul többet nem nyertünk».

ban van, de azért bágyadt és görnyedezve tengődik s leányának, Taliánnénak irt levelében panaszkodik Csonkabékre, a ki őt szántszándékkal föl nem váltja. Végre kiszabadul az egészségtelen helyről és augusztus 6-ikán már Quingentulóban van a seregnél. Onnan írja Terézia leányának, hogy ezen a napon agyonlőtték «szegény Eltenáirt», mely veszedelem közönséges dolog velük, csak az úr Isten tudja, kik maradnak meg közülök.

Az öreg harczosnak levelezése itten megszakad. Övéit, kik után annyiszor vágyódott, kikhez irt leveleiből annyi melegség árad,¹ többé viszont nem láthatta; 1734 szeptember 6-ikán hányatott élete — a csatatéren-e vagy a táborozás viszontagságaitól-e? nem tudni — véget ért. Bajtársai a quingentolii táborban 1734 szeptember 14-ikén össze irták a vitéz huszárkapitánynak ingóságait, aztán elárverezték s az összeget családjához juttatták. Vele fiágon kihalt a szentgyörgyvölgyi Bakacsoknak századokon át nem épen dicstelenül virágzott családja.

¹ Különösen szerette «Laczi fiát», Terézia lányától, Talián Józsefnétől való unokáját. Végrendeletében is különösen megemlékezik felőle. Leányának irt egyik levelének ez a záradéka: «P. S. Isten áldjon, édes fiam, Laczi. Fogadj Isten, hogy érettem iszol, de bár imádkoznál is. Ha valaki megver vagy bánt, megírnád nekem, ne busulj, mint édes atyádnak, oly gondom leszen reád, ha az Ur Isten éltet. Ruhácskádat emberül elkészíttettem. Isten éltesse. Igaz Grosspapád Bakacs.»

Hátra van még, hogy a Bakacs családnak már fent említett czimer- és rangadományozó okleveleit röviden ismertessük.

Legérdekesebb ezek közt úgy ritkaságánál, mint a czimer tárgyánál fogva János királynak Lippán 1532 június 11-ikén kelt nemességet erősítő és czimert adományozó oklevele. Ezen, szintén Tallián Gyula kutasi levéltárában, meg-lehetős jó karban levő hártyakéziratnak — a melyről azonban a kék-sárga-zöld sodrott se-lyemzsinegről lefüggött pecsét már elveszett — humanista stilusu szövege a következő:

* * *

Joannes dei gratia Hungarie etc. Croatiae etc. (*igy*) tibi fideli nostro nobili Sandrino Bakach de Zenthgewrgewwlge, salutem et gratiam nostram regiam. Si quis eas virtutes, quibus subditi principum erga se benevolentiam conciliare consueverunt, diligenter secum consideraverit, fidem sine controversia imprimis statuendam esse inveniet, que cum inter alias sic excellere tantamque in se vim habere videatur, ut etiam eos, quos nunquam viderimus, tamen si modo vel exiguum aliquod huius de se virtutis specimen prebuerit, non solum remuneratione que amplissima semper illis delata est, verum etiam eterna illos felicitate dignos iudicemus. Merito certe apud maiores etiam nostros tantus semper honos istis habitus est, ut nemo unquam scriptorum, qui res preclare gestas Romanorum aut alia fortia facta variarum nationum litteris illustrare voluisset, hactenus extitit, qui talium laudes merito a se pretermitti posse arbitraretur. Hinc enim Philocrates Gracchi, hinc Pindarus Cassii servitores multum nominis sui recordationem de nunquam satis laudata fidelitate ipsorum erga dominos posteris tradiderunt. Quorum beneficio et illud sepe contigisse,

ut qui nec rerum gestarum splendore neque etiam dignitate familie aut alia virtutis via clari unquam apud posteros evadere potuissent, servorum fidelitas eorum memoriam etiam litteris illustrem posteritati colendam transmitteret. Inter quos Panopionem vel ex annalibus Romanorum unum fuisse accepimus, qui tunc a triumviris proscriptus in Reatina villa latitaret et neque ibi a militibus, qui eum prosequeretur, tutus esse posset, servus non solum commutata veste, verum etiam permutato annulo, quibus faciem dignitatemque domini sui simularet, mortem pro suo domino equo animo a satellitibus subire non dubitavit. Caii vero Plotii quis unquam meminisset? vivit ille tamen at non suo sed servi beneficio, qui nullis cruciatibus adigi potuit, ut dominum suum suo etiam periculo indicaret. Quorum omnium gloriam famamque tu prope solus longe superare videris, cum utrumque non sine magna tui nominis celebritate fueris consequutus, non solum enim dominum tuum, fidelem nostrum spectabilem ac magnificum Joannem Banffy de Lyndwa regni nostri Hungarie palatinum, tempore nominatissimi illius Mohachini conflictus, equo suo iam destitutum, ex mediis quasi hostium telis eripuisti, sed et teipsum ex confertissima hostium turba, deo optimo maximo, pro tua ista erga dominum tuum pietate et obseverantia ita volente, reducem nobis cum quadam admiratione prebuiisti. Sane igitur cum te Sandrinum ex verissima relatione dicti domini tui intelleximus, qua fide non modo in eliberatione sua, verum in nostris quoque servitiis, posteaque dei maximi nutu ad hanc dignitatem assumpti essemus, penes ipsum in omnibus procellis et tempestatibus fortunarumstrarum usus fueris, fatere non possumus, neque par esse censemus, ut has tuas virtutes atque hec egregiorum tuorum factorum merita aliquo regio nostre munificencie monumento non prosequamur. Convenientissimum itaque nobis esse videtur, ut eam nobilitatem tuam, ex qua a maioribus tuis te oriundum esse cognovimus, nostro hoc testimonio exornemus et nova hac nobilitatione nostra quodammodo

confirmemus, ut tu, posterique et heredes tui universi cognoscant, quibus meritis et egregiis facinoribus tuis te et heredes posterisque tuos utriusque sexus universos in cetum et numerum verorum nobilium huius regni de novo ascribendos duximus et assumendos, prout nunc ascribimus et assumimus presentium per vigorem, ac in signum huiusmodi nobilitationis tue per nos tibi heredibusque tuis universis concessa, hec arma seu nobilitatis insignia: scutum videlicet quinqueangulare celestini coloris, quod a duobus pueris angeli speciem preferentibus gestatum, tue non modice virtutis signum, cum scilicet ex equo tuo desiliens, ac dominum tuum, dictum Joannem Banffy, armis ut erat indutus, gravem, altera iam pede et ipsum innitentem, sollicita tua manu, equo tuo thurcico insigni, ut ad meliora se tue patrie tempora reservaret, insidendum, proprie etiam salutis tue immemor sublevaris, in se continet. Supra scutum galea est, quam tu ipse, lorica, galeaque cono decora, ac stricto ense amictus, vultu etiam nunc ad minas composito premis, totum vero ambitum scuti flosculi quidam virentes ac ad flatum ventorum varij, prout in capite seu principio litterarum nostrarum Apellis manu, suis appropriatis coloribus descripti sunt, circumdare videntur, animo deliberato et ex certa nostra scientia tibi tuisque heredibus et posteritatibus universis danda et concedenda, ut a modo perpetuis futuris temporibus hiis armis sic iam stantibus ubique locorum et in omnibus exercitiis ac expeditionibus instar aliorum verorum nobilium arma utentium libere uti eademque tam in annulis, vexillis et sigillis, quam etiam aliis omnibus in rebus ferre valeas atque possis posterique tui universi ferre valeant atque possint. In quorum omnium premissorum fidem et testimonium presentes litteras nostras secreti sigilli nostri appensione roboratas tibi et per te tuis posteritatibus universis duximus concedendas. Datum in civitate nostra Lyppa, in festo beati Barnabe apostoli, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo secundo, regnorum vero nostrorum anno sexto.

A czimernek szigorú heraldikai szabályok szerint való leírását meg sem kíséreljük. Mozgalmas csatajelenet ez, az oklevél szövege szerint a mohácsi futásnak egy részlete, a mint Bakacs Sándor János király későbbi nádorát, Bánffy Jánost lovának átadásával megmenti.

A veres kantárzatu fehér lovon nyargaló Bánffy Jánosnak fején egyszerű, vasból való magyar hegyes sisak van, karajjal és — bizonyára tévesen föltolva ábrázolt — orrvassal. Fegyverzete, a melyet a czimerleírás nehéznek jelez, mindamellett nem a teljes vasöltözet, hanem pusztán vaspfegyverderékből s a karjait védő váll-, kar- és könyökvasakból áll. A fegyverderék alól csaknem térdig érő vörös (bársony?) korszovágy látszik, a mely a világos-sárga nadrágot csaknem teljesen elfödí. Csizmája (melynek színe, mivel a festék éppen ezen a tájon lepattogzott, meg nem határozható) térdig ér; szára elől magasabb és egyenesen vágott, hátul kissé lefelé kanyarított. Baloldaláról aranyos lánczon szablyája függ le, melynek fekete tokján az akasztó pántok, úgyszintén a kard keresztvása és markolata is aranyosak.

Bakacs Sándoron valamivel könnyebb fegyverzet van. Sisakja hasonló az uráéhoz, csak hogy alacsonyabb és hátul lemezes nyakvédője, sőt a külső czimerképen fület védő vértvása is van. Fegyverdereke vaspántokból van összeállítva. Karjain pánczélujjak vannak, sőt a sisak-

disz-alakon a vasmell alatt teljes pánczéling látható. Pajzsbeli képén a vasmell alól csaknem térdig érő, elől kétfelé kihajtott világos-szürke dolmányt, világoskék nadrágot és térdig érő, felül kettősen körülkanyarított száru sárga csizmát visel. Baloldaláról fekete szíjjon fekete tokban szablya függ le. A sisakképen jobbjában tart hegyes tört. Bánffy végvonaglásban fekvő zsemlye-deres paripáján gazdagabb aranyos-piros szerszámot láthatunk. Ilyen színű a nyereg, heveder és farmatring is.

Az aranyos aczél rostélysisak takarója jobbról kék arany, balról veres-fehér színű.

Az egyenes vonalakkal határolt ötszögű pajzsot két térdeplő szárnyas gyermekalak tartja, két lilaszínű pillér és azok mögött lelógó rózsaszínű függöny előtt.

János király fenmaradt csekély számú czimeres levelei között a Bakacs-armális korra a harmadik. Megelőzik azt a Quendel (utóbb Serpilius) családnak 1530 május 4-ikén¹ és a Prusinszky családnak is ugyanezen évben adott czimeres nemesítő levelek,² utána pedig következőnek a Vécsey Istvánnak 1532. évi október 16-ikán adott czimerbővítés,³ Záray Lázárnak 1533 július

¹ Siebmachers Wappenbuch: IV. Band. 15. Abth. G. Csergheő, Der Adel v. Ungarn. 577. l. (411. tábla).

² A czimerkép másolata a Herald. Társ. gyűjteményében, a nemz. muzeum levéltárában.

³ Siebmacher-Csergheő: 705. lap és 483. tábla.

26-ikáról kelt czimeres nemeslevele¹ és a Dévay Péternek 1538 július 13-ikán adott birtok- és czimeradományozó levél.²

A czimerkép tárgyát tekintve, mindezek meg-
egyeznek abban a magyar heraldikában régtől
fogva kedvelt motivumban, hogy a czimer az
adományosnak valamely kiváló tettét vagy ma-
gát az adományost ábrázolja. A Dévay czimer-
ben levő, nyíllal és lándzsával átdöfött tatár
bizonyára ép úgy a Dévay Péter által legyőzött
ellenség volt, mint a hogy a Záray Lázár czi-
meres levelében határozottan meg is van ne-
vezve, hogy az a veres kalapos szakállas fő, a
melyet a felhőkből kinyuló, szablyát tartó kar
levágott, egyenesen annak a német lándzsás
vitéznek a feje, a kit Záray leterített. Hasonló-
képen az az oroszlán, a mely — kezében a
Vécseyek régibb czimerével — ormózott vár-
falon emelkedik, kétségtelenül a Buda ostro-
mánál vitézkedett Vécsey Istvánt példázza.
A Prusinszky és a Quendel czimeres levélnek
szövegét nem ismerem,³ nincsen azonban kétsé-
gem arra nézve, hogy az előbbiben hármas ko-

¹ A Magyar Nemz. Múzeum levéltárában.

² Jahrbuch der k.k. Heraldischen Gesellschaft «Adler».
Neue Folge, II. k. 112. l.

³ Csergheő (Siebmacher, id. h. 577. l.) «az eredeti után»
adja a czimernek képét és rövid leírását, de nem mondja
meg, hol van ez az eredeti, sem az oklevélnek tartal-
máról bővebb felvilágosítást nem nyújt.

ronáju, gyökeres aranyfából kinyuló, kardot tartó kar a czimerszerző vitézi tettét jelképezi, az utóbbiban pedig a pajzsban levő vértezett, jobb karjával kivont kardot, baljában lábához támasztott pajzsot tartó vitéz az adományos Quendel Jánosnak az oklevelében megemlített hadi érdemeket szerzett fia és a sisakdiszül festett papi alak ennek fivére, a Wittenbergában tanult Lőrincz lelkész. A Bakacs-czimer ennek az iránynak teljességét mutatja: a pajzsban a királyi megörökítésre méltó vitézi tett, a sisakdiszen pedig maga a czimerszerző van lefestve. A czimerleirat a czimerképpel nem egyezik teljesen. Ez utóbbin Bánffy már a lovon ül és nyargal, Bakacs pedig mellette fut, holott a leírás szerint Bakacs az urát éppen a lovára segíti. Bánffynak nehéz vértezetben kellene lennie, holott a képen csakis derékig van vasban stb. Ez magában még nem volna föltűnő jelenség, — hasonló eltérések a czimeres levelekben gyakran fordulnak elő.

Jobban gondolkodóba ejthet már a képen látható viselet, a mely több olyan részletet mutat, a minőre eddig a XVI. századnak utolsó évtizedei előtt nem igen volt példánk.

Legfeltűnőbb azonban a czimerképnek stílusa és kiállítása, a mely nagyon is eltér a János király által adott más czimerképektől. A pajzsnak szokatlan alakjáról nem is szólunk, bár ebben a korban az «ötszögű» pajzsot egészen

másként szokták volt megfesteni. A színek kezelése, a festés technikája is újabb időre vall. Végül nagyon szembeszökő a czimeren a sisaknak és járulékainak alakja és máza is. Általánosan elfogadott nézet szerint ugyanis a négymázu (ezüst-vörös és arany-kék) sisaktakarók csakis a Habsburg-királyok alatt terjedtek el nálunk s mégis a Bakacs armálison már jobbról kék-arany, balról veres-ezüst sisaktakarót láthatunk. A czimerlevélnek hiteles voltához kétség alig férhet. Igaz ugyan, hogy az oklevél a kanczellária részéről aláírva nincsen, mégis úgy a stilus, mint az írásnak módja, a betűknek alakja, a melyek pl. a Záray armális írásával csaknem teljesen egyeznek, biztosítanak arról, hogy itten az oklevél-hamisítást kizártnak kell tekintenünk. Erre nem is volt ok, mert hiszen a Bakacs-családnak nemessége régtől fogva el volt ismerve s így az armális a mohácsi vitézi tettnek megörökítésén kívül egyébre nem szolgálhatott, ennek megtörténtét pedig a Bánffy hálás jószágadományozó oklevele is bizonyítja. Láttuk végül János királynak egy maig fenmaradt leveléből azt is, milyen befolyásos főembere volt Bakacs Sándor a királynak.

Igy hát nem gondolhatunk egyebet annál, hogy a kiállított és kiadott czimeres levélbe a czimernek beléfestése valamely ok miatt elmaradt, s ez csakis későbben pótoltatott.² Alkal-

² Erre Varju Elemér t. tagtársunk tett figyelmessé, kinek nézetével teljesen egyetértek.

masint ugyanannak az «Apelles»-nek kellett volna azt megfestenie, a ki a Záray czimert is festette. Tehát egy, olasz renaissance izlésű ügyes gondos munka maradt el az oklevél fejről, a melyen a czimerpajzsot sok színű virágos ágakká alakított pajzstakarók között két oldalt tartották volna az angyalkák.

Mikor festették be az 1532-iki armális czimerképét, határozottan meg nem állapíthatjuk. Alkalmasint II. Sándor tétette azt, a ki az 1622-iki czimeres levelet is szerezte. — 1609-ben használt pecsétjén már a mohácsi jeletet láthatjuk, a mely ha térbeli nehézségek miatt kissé el is tér a czimerképtől, mégis valószínű, hogy ennek a pecsétnek vésője munkáját nemcsak leírás, hanem kép után is készítette, vagyis feltehetjük, hogy ekkor már János király czimeres levele kiegészítést nyert.

Az adománylevél pusztán megerősítése, megújítása lévén Bakacs Sándor régi nemességének, bizonyára volt a Bakacs-családnak addig is czimere¹ és csakugyan, mielőtt a családi pecséteken a mohácsi jelenetre találánánk, Bakacs (II.) Sándornak 1596. és 1603-ból keltezett iratain más pecsétjét láthatjuk, a mely, ha az elmosó-

¹ Csoma József (Turul, 1892. évf. 161. l.) említ egy 1517-ből való Szentgyörgyvölgyi Bakacs czimert, de miként a leírásból és képből látható, itt nyilván való elnézés forog fenn, és Csoma az ebből az évből való Brodaries czimmerre gondolt.

dott, papíron át nyomott pecsétekről jól vesszük ki, felhőből jobbra kinyuló, egy szárból kihajtott három virágot tartó keztyűs kart ábrázol.

Bakacs (II.) Sándor pecsétje (1596—1603).

rázol. (Lásd a mellékelt ábrát.) Alkalmasint ez volt tehát az ősi czimer, a mely azonban ezentúl a használatból kiment.

Nemességet erősítő és czimert ujitó, némi részben azonban bővítő oklevél a II. Ferdinánd király által Bakacs Sándor keszthelyi kapitánynak és fiának, Farkasnak, 1622. évi augusztus 15-én adott s jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában¹ őrzött adománylevelével is.

Az oklevél szövege a czimerleírást részben a fentebb tárgyalt armálisból írja ki. Sajátoságos tévedésből azonban ezt a czimeres levelet Ulászló királytól származónak mondja. Ha megtekintjük a diszes kiállítású, aranyos nyomással

¹ És nem miként a Siebmacherben áll (pótkötet, 10. lap), az orsz. levéltárban. Csergheő a Bakacs családról két ízben is adott rövid közléseiben egyébként is több hibás adatot közöl, így a nádori adomány 1625-ben és nem 1525-ben kelt, egyebek közt Füred és nem Füzed birtokról, s a család nem 1759-ben, hanem fiágon már 1734-ben halt ki.

diszitett pergamentbe kötött okmányt s elolvassuk azt a tömérdek magasztalást, a melylyel a király Sándorról és fiáról Farkasról, aztán Sándornak atyjáról Lukácsról, s ennek testvéréről Benedekről, végre öregapjáról Sándorról megemlékezik, szinte érthetetlen előttünk az, hogy az adománylevél egyéb kegyet nem ad annál, hogy az ősi nemességet és czimert megerősíti s azt lényegtelenül kibővíti. Ez a bővítés mindössze abból áll, hogy a sisakdiszen Bakacs Sándor alakja két nyitott fekete sasszárny közé helyezettett, a melyek közül az egyiken az oklevél szövege szerint holdsarlónak, a másikon pedig csillagnak kellene lennie, de valójában a czimerképen mindkét szárnyon egy-egy hat sarku arany csillagot láthatunk.

Magáról a csatajelenet ez újabb ábrázolásáról kevés a mondani valónk. A czimer-tárgy maradt, csak a kivitel változott a festő felfogása szerint. A leglényegesebb eltérés az, hogy míg az 1532-iki czimer már azt a jelenetet ábrázolja, a mint Bánffy a Bakacs lovára kapva, tova rohan, addig az 1622-iki czimerkép inkább János király adománylevelének szövegéhez tartván magát, a jelenetet még abban a perczben örökíti meg, mikor Bakacs az urát az ő lovára felsegíti.¹ Valószínű ebből, hogy az 1622-iki czi-

¹ Ezt a jelenetet nagyitva, színesen közzé tette az Athenæum a «Magyar nemzet története» VI. kötetében (100. lap), bár nem éppen teljes hűséggel.

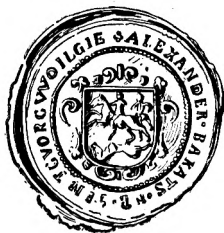
mereslevél kiállítója nem látta a János király adománylevelét eredetiben, hanem abból csakis a czimer-leírást kaphatta meg és ez lehetett annak is az oka, hogy az oklevelet téve-en Ulászló királyának mondja.

Sajátságos egyébként, hogy a család ezentúl is szívesebben használja pecsétjein az 1532-iki armálison levő azt a felfogást, hogy Bánffy már a lovon ül és Bakacs futni indul. Csakis a csa-

Bakacs pecsétek.

III. Sándor (1648).

IV. Sándor (1680).

Benedek (1730-as évek).

ládnak utolsó tagja, Benedek, metszeti pecsétjét az 1622-iki czimerkép után.

A czimerbővítést csakhamar követte 1625-ben Bakacs Sándornak a nagyságos, vagyis bárói rendbe emelése, de az erre vonatkozó és 1630 január 7-ikén kelt diplomát már csak fia Farkas kaphatta meg.¹

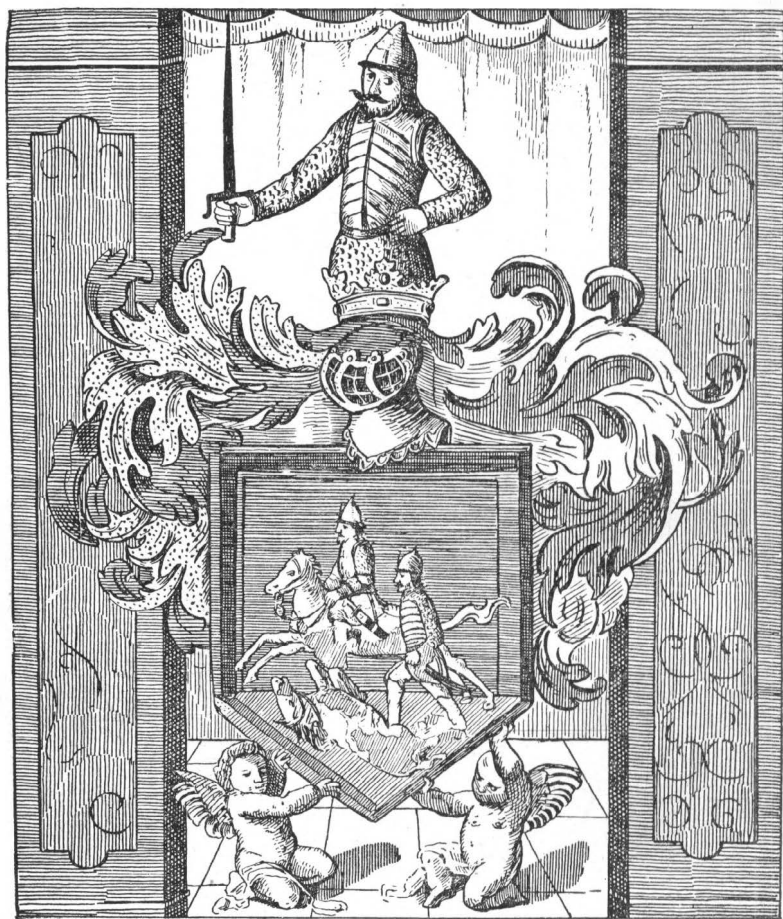
A veres bársonykönyvbe kötött és díszesen kiállított oklevélben nincsen czimerkép vagy

¹ Tallián Gyula kutasi levéltárában.

czimerleírás, s így mintegy kiegészítése ez az 1622-iki adománylevélnek. Tartalmára nézve a szokásos bevezetés után II. Ferdinánd megemliti, hogy Bakacs Farkas régi nemes családból származott és elei hadi erényekben érdemesült egyének voltak és hogy atyjának a bárói rangba emelését már 1625-ben elhatározta.¹ Ezután felsorolja Farkasnak viselt dolgait, a melyeknek elismeréseül és hogy hűségének újabb bizonyosságaira annál inkább ösztönöztessék, őt és örököseit a nemesi rendből kiveszi és Magyarország mágnásainak avagy báróinak veres pecsétet használó rendjébe sorozza.

Miként láttuk, Farkas bárónak nem volt többé alkalmja újabb vitézi tettekre. Már a következő évben elhunyt. Ívadékai még egy századig becsülettel viselték az ősi czimert, a mely míg ennek a letűnt családnak dicsőségét hirdeti, egyúttal a gyászos mohácsi nap egyik jelentének emlékét hagyta reánk.

¹ «sui una cum suis posteris de conferendo magnificentiae seu baronatus titulo, in anno adhuc domini sexcentesimo vigesimo quinto supra millesimum, die septima mensis octobris, in civitate nostra Neostadiensis benigne Nos resolveramus».

A Szentgyörvölgyi Bakács család czimere az 1532-iki czimeres levélen.

A Szentgyörgyvölgyi Bakacs család czimere az 1622-iki czímeres levélen.